

Bölüm 7

İslami Bankacılığın Kalkınmadaki Rolü ve Finansal Krizlere Yaklaşım

Prof. Dr. Eriřah Arıcan

Prof. Dr. Bařak Tanınmış Yücememiř

Dr. Abdurrahman etin

HEŞGELDİNİZ.

YEDİNCİ BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

İSLAMİ BANKACILIĞIN KALKINMADAKİ ROLÜ VE FİNANSAL KRİZLERE YAKLAŞIM

1	Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelişim
2	Az gelişmişlik
3	Geleneksel Kalkınma Teorileri-I
4	Geleneksel Kalkınma Teorileri-II
5	Geleneksel Kalkınma Teorileri-III
6	Geleneksel Kalkınma Teorileri-IV
7	Geleneksel Kalkınma Teorileri-V
8	İslami Perspektifte Ekonomik Kalkınma Teorilerine Bakış
9	İslami Perspektifte Ekonomik Kalkınma Teorileri
10	Ekonomik Durgunluk
11	İslam Toplumunun İktisadi Hayatında Çöküntüye Sebep Olan Faktörler
12	Finansal Kriz Sürecinde İslami Bankaların Rolü
13	İslami Kalkınma Modeli
14	Katılım Bankaları Temel Göstergeleri
15	İslam İktisadı Bağlamında Merkez Bankası
16	İslami Kalkınma Bankası (IDB)

GİRİŞ

- ▶ Faizsiz bankacılık ilkesi, paranın satın alınan ve satılan bir metal ya da kâğıt değil, bir değişim aracı olduğu gerçeğiyle ilgilidir.
- ▶ Faizsiz finans sistemi aynı zamanda sermaye birikimi yetersiz olan gelişmekte olan ülkelere (GOÜ) yeni kaynak imkânları sunmaktadır.
- ▶ Arap dünyasının 1970'lerden sonra petrol fiyatlarındaki artış ile gelirlerinin artmasıyla oluşan sermaye birikimi bu bankaların kurulmasını gerekli kılmıştır.
- ▶ Türkiye'de yaklaşık %15 pazar payına ulaşma potansiyeli olan katılım bankalarının zaman içinde payının artacağı öngörülmekte, böylelikle ülke kalkınmasında etkili olması beklenmektedir.

Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelişim

Büyüme, ekonominin kişi başına düşen ortalama gelirdeki artış gibi niceliksel göstergelerindeki artıştır.

Büyümenin temel ölçütü literatürde genelde Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'dır.

Kalkınma büyüme ile birlikte toplumun yaşam standartlarının yükselmesi, bireylerin her yönden kendilerini daha mutlu hissedecekleri bir ortamda yaşamalarının sağlanmasıdır.

Bir ülkenin **gelişmesi** hem milli hasıladaki reel artışı hem ekonomideki yapısal değişmeyi hem de toplumdaki sosyal, kültürel ve politik değişimleri içerir.

Az gelişmişlik

Az gelişmiş Ülke Özellikleri

- ▶ Kişi başına düşen milli geliri az,
- ▶ Tasarruf meyli sınırlı,
- ▶ Nüfus artışı yüksek,
- ▶ Kırsal alanda yaşam oranı fazla,
- ▶ Üretim olanakları sınırlı,
- ▶ Yatırımları az,
- ▶ İstihdam olanakları yetersiz,
- ▶ İşsizlik oranı yüksek,
- ▶ Sermaye birikimi az,
- ▶ Enflasyon sorunu mevcut,

- ▶ Dışa bağımlılığı yüksek,
- ▶ Konut, beslenme ve sağlık gereksinimi fazla,
- ▶ Gelir dağılımı adaletsiz,
- ▶ Ödemeler dengesi sorunları olan,
- ▶ Doğal kaynakları yetersiz,
- ▶ Mali kurumları yetersiz,
- ▶ Teknoloji seviyesi düşük,
- ▶ Eğitim düzeyi yetersiz, okur-yazar oranı düşük olduğu *ülkelerdir.*

Geleneksel Kalkınma Teorileri-I

Gelişme Aşamaları Kuramı

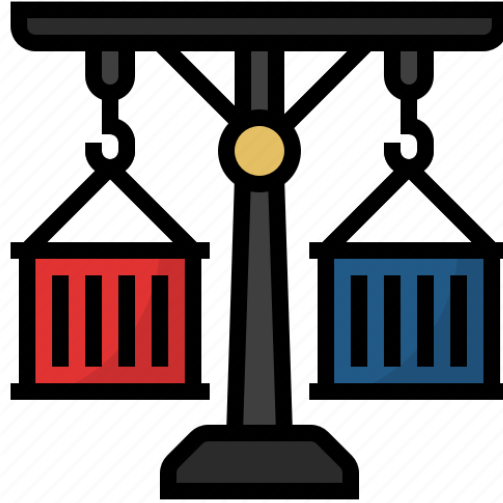
TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
ROSTOW; GELİŞME AŞAMALARI KURAMI (Kalkınma; geleneksel toplum aşaması, kalkışa hazırlık aşaması, kalkış aşaması, gelişen topluma geçiş aşaması ve olgunluk aşaması olmak üzere beş aşamada ele alınır.)	Walt Whitman Rostow

Geleneksel Kalkınma Teorileri-II

Dengeli & Dengesiz Kalkınma Teorileri

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
DENGELİ KALKINMA TEORİLERİ (Bu teoriler; "Büyük İtiş Kuramı", "Kısır Döngü Kuramı", "Çapraz Ülke Kuramı" ve "Düşük Gelir Kuramı" olmak üzere dörde ayrılır. • Rosenstein-Rodan tarafından ortaya konulan "Büyük İtiş Kuramı" birçok sanayinin aynı anda planlanması ve oluşturulmasını kapsayan bir sanayileşme modelidir. • Nurkse fakirliğin "Kısır Döngüsü Kuramı" ya da kapalı çember kuramında sorunu arz ve talep yönünden ortaya koyar. Kişi başına düşük gelir, düşük verimliliğe neden olur, bunun sebebi sermaye yetersizliğidir, çünkü tasarruf kapasitesi küçüktür; kişi başına düşük reel gelir, düşük tasarruf kapasitesini açıklar.	Paul Rosenstein-Rodan Ragnar Nurkse Hollis B. Chenery Harvey Leibenstein

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
DENGESİZ KALKINMA TEORİLERİ (• Hirschman teorisini sektörler arası ilişkilere ve sektörlerin durumuna dayandırmıştır. Dengesiz kalkınma, iktisadi karar birimlerini harekete geçirebilmek için sıkıntılar yaratmayı amaçlamakta, böylece üretim kaynakları miktarını artırmaya yönelik bir dürtü oluşmaktadır. • Paul Streeten'e göre dengesizlik kalkınmaya engel değil, aksine teşvik eden bir faktör olabilir ve denge konusunda ısrar etmek durgunluğu önlemek yerine dar boğazlara neden olabilir. Bu durum üretimi geciktirmekle kalmaz, ayrıca birbirini tamamlayan faaliyetlerin gerilemesi ve yavaşlaması sonucunu doğurur.	Albert O. Hirschman Paul Streeten François Perroux

Geleneksel Kalkınma Teorileri-III

Sosyo-Ekonomik Modernleşme Kuramları & Ekonomik Kalkınma Konusunda Klasik Marksist Yaklaşım

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
SOSYO-EKONOMİK MODERNLEŞME KURAMLARI (Boeke "Sosyal Düalizm Kuramı", Levy "Modern Toplum Yaklaşımı", Smelser "Yapısal Farklılaşma", Coleman "Farklılaşma ve Politik Modernleşme", Lipset "Ekonomik Kalkınma ve Demokrasi", Bellah "Kalkınmada Din Olgusu", McClelland "Gelişmenin Bir Ölçütü Olarak Başarı", Hoselitz "Bireysel Davranış Tercihi Kuramı", Schumpeter "Girişimci Yeteneği Kuramı" ile Inkeles ve Smith "Modernleşmenin Birey Üzerindeki Etkileri"ne değinmişlerdir.)	Julius Herman Boeke Marion Levy Neil J. Smelser Coleman Seymour Martin Lipset Robert N. Bellah David McClelland Bert F. Hoselitz Joseph Alois Schumpeter Alex Inkeles David H. Smith

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
EKONOMİK KALKINMA KONUSUNDA KLASİK MARKSİST YAKLAŞIM (Marks, kapitalizmi dünya ölçüğünde dinamik ve geniş bir ekonomik aşama olarak görmüştür. Kapitalizmin emperyalist genişleme yoluyla tüm dünyayı içine alacağına ve tüm toplumları kendi mal üretim tarzının çatısı altında toplayacağına inanmıştır. Bu dönüşüm görevi ve sermaye birikimi sona erdiğinde kapitalizm tarihte kendisine verilen misyonu da tamamlamış olacak, devamında sosyalist ve komünist sistemlere yol verecektir.)	Karl Marks Friedrich Engels

Geleneksel Kalkınma Teorileri-IV

Bağımlılık Kuramı & Yapısalcı Kuramlar

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
BAĞIMLILIK KURAMI (Santos'a göre; bağımlılıktan kastedilen bazı ülke ekonomilerinin diğer ülke ekonomilerinin gelişme ve genişlemesinden etkilenmesidir. İki veya daha çok ekonomi arasındaki bağımlılık ilişkisinde, bunlar ve dünya ticareti arasındaki ilişkide, bazı ülkeler (dominant olanlar) genişler ve kendi kendine yeter hale gelirken diğerlerinin (bağımlı olanlar) bunlara bağımlı olarak genişlemesidir. Ancak bu genişleme bağımlı olan ülkeler üzerinde pozitif veya negatif bir etki yaratabilir.)	Theotonia Dos Santos

TEORİ	ORTAYA KOYAN
GELENEKSEL KALKINMA TEORİLERİ	
YAPISALCI KURAMLAR (Prebisch; az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere yapısal olarak farklı olduğuna, bu nedenle kalkınma politikalarının farklı olduğuna dikkat çeker. Kurama göre, az gelişmiş ülkelerin dünya sistemi içindeki konumu ve içsel yapısı önemlidir.)	Raul Prebisch

Geleneksel Kalkınma Teorileri-V

Neo-Klasik & İnsani Sürdürülebilir Kalkınma Kuramı

TEORİ	ORTAYA KOYAN
YENİ KALKINMA TEORİLERİ	
NEO-KLASİK KALKINMA KURAMI (Bu yaklaşım dışa açık/ihracata dönük büyüme stratejisine dayanır. Birinci olarak az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ile dış ticaret özellikle ihracat arasındaki ilişkileri açıklayan teorileri, ikinci olarak ABD'li iktisatçıların geliştirdikleri ve Keynesyen efektif talebin kritiğini yapan arz yönlü iktisat kuramlarını içerir. Arz yönlü iktisat kuramı, 1980'lerde az gelişmiş ülkelerde uygulanan ve bu ülkelerde piyasa sistemine işlerlik kazandırmayı amaçlayan "yapısal uyum programlarının" içeriğinin belirlenmesinde temel kuramsal dayanağı oluşturur.)	Anne Osborn Krueger Gottfried Haberler

TEORİ	ORTAYA KOYAN
YENİ KALKINMA TEORİLERİ	
İNSANİ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KURAMI (Kuram temel ihtiyaçlar ve eşitlik ile ilgili konuları kapsar. Bu yaklaşım, yeni bir türün geliştirilmesinden daha çok var olanı iyileştirme yönündedir. Üretim, zenginlik ve finansal başarıyla meşgul olmak için birkaç yüzyıl boyunca ekonomi izlenmelidir. Kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla (GSMH) ya da milli servet gibi değişkenlere odaklanan baskın çağdaş gelenek, eski zenginleşme yönelimli yaklaşımın devamıdır.)	

İslami Perspektifte Ekonomik Kalkınma Teorilerine Bakış

Kur'an ve Sünnet'in belirlediği ekonomi ilkeleri ilk kez Medine'de uygulanmıştır.

Adaletin tesisi; tüketiciler, üreticiler, devlet, özel sektör ve diğer paydaşlar arasında olmalıdır.

Rekabetçi bir piyasa modeli oluşturmak hedeflenmiştir.

İslam, kalkınma ve ekonomik faaliyetlerini kapitalizm ve sosyalizm içerisinde değil, kendine has bir ekonomik sistem içerisinde tanımlamaktadır.

İslami ekonomi modeli, kalkınma ve İslam arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

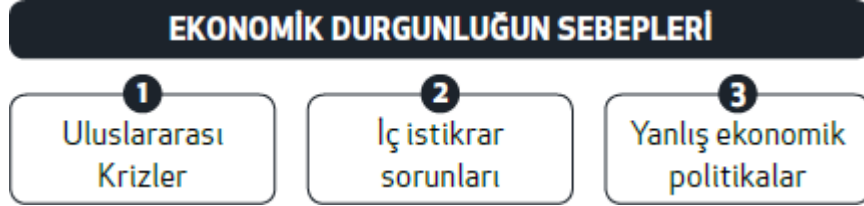
İslami Perspektifte Ekonomik Kalkınma Teorileri

Z. Hasan gerçekleştirdiği çalışmada inanç temelli sivil örgütlerin, 1940-1980 yılları arasında ortaya çıkan tek boyutlu kalkınma anlayışına bir tepki veya bu anlayışın eksik yönlerini tamamlamak adına faal bir aktör olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır.

A. Mirakhor ve H. Askari eski, eksik, materyalist ve seküler kalkınma anlayışına karşın İslami kalkınmanın, bireysel kendi kendine kalkınma, dünyanın ve kaynaklarının fiziksel kalkınması, toplumun bütüncül kalkınması gibi özellikleriyle bir alternatif olacağını ifade etmektedirler.

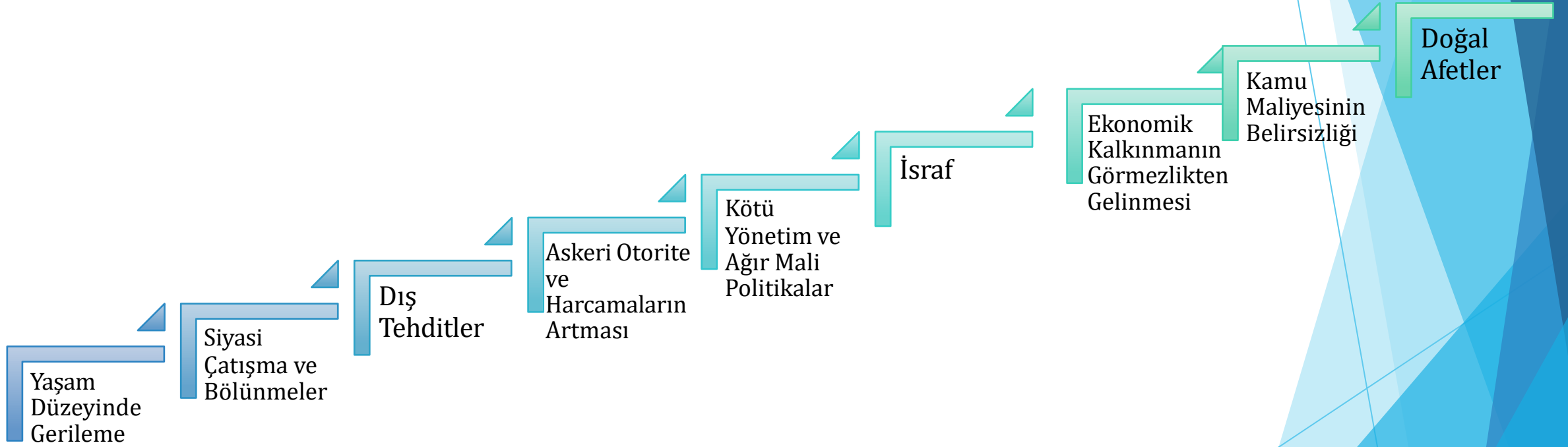
M. S. Khan'a göre, İslam'ın temel değerleri üzerinden ve ona aykırı olmayacak şekilde ekonomik hayatın nasıl işleyebileceğini tespit etmek amaçlanmaktadır. İslami ekonominin perspektifi; dengeleyici olma, ihtiyaçları karşılama ve rüştür.

Ekonomik Durgunluk

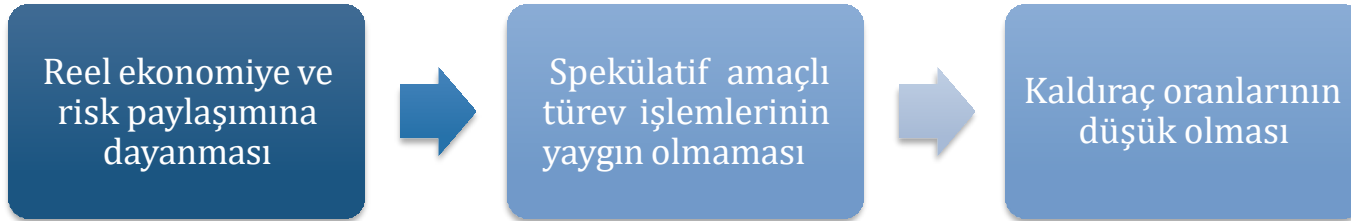
- ▶ Kriz bir “aşırı-üretim” olgusudur,
- ▶ Kriz “genel”dir ya da genelleşebilir niteliktedir,
- ▶ Kriz “dönemsel”dir ya da en azından “geri dönüşlü”dür.
- ▶ Kriz kapitalist sistemin ayrılmaz bir parçasıdır
- ▶ İslam devletlerinde bazı dönemlerde; savaşlar ve doğal afetler yaşamıştır.
- ▶ Ek olarak devlet tarafından uygulanan olumsuz ekonomi politikaları sonucunda belirli bölgelerde ekonomik daralma dönemleri geçirilmiştir.

Müslümanların Yaşadığı Bölgelerde İktisadi Hayatta Çöküntüye Sebep Olan Faktörler

Finansal Kriz Sürecinde İslami Bankaların Rolü

- ▶ İslami finans kendine has ürün ve uygulamalarla konvansiyonel bankacılığa göre küresel krizlerden nispeten daha az etkilenmiştir.
- ▶ İslami bankaların daha yüksek sermaye tutma ihtiyacı hissetmesi son küresel krizde daha iyi performans göstermelerine yol açmıştır.
- ▶ İslami finans sistemine olan ilginin sebepleri;

İslami Kalkınma Modeli

İbn Haldun toplumların kalkınması ve gerilemesindeki dögüsel modeli açıklayan ilk kişidir.

Bu kalkınma modelinde öncelikli olarak adaletin tesis edilmesi, eğitim kalitesinin arttırılması ve yeteneklerinin geliştirilmesi için uygun ortamın oluşturulması gerekmektedir.

İslam ekonomisinde maddi ve manevi kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için hayatın her alanında ahlaki, toplumsal, entelektüel ve siyasi kalkınmanın da gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Katılım Bankaları Temel Göstergeleri (30.06.2021)

KATILIM BANKALARININ BAŞLICA FİNANSAL RAKAMLARI (Milyon TL)														Haziran 2021	
FİNANSAL BAŞLIKLAR	ALBARAKA TÜRK		KUVEYT TÜRK		EMLAK KATILIM		TÜRKİYE FİNANS		VAKIF KATILIM		ZİRAAT KATILIM		GENEL TOPLAM	GENEL TOPLAM	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)
	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020 Dönemine Göre Değişim (%)	Haziran 2021	Aralık 2020	
TOPLANAN FONLAR -TL	17.645.498	14%	43.928.496	31%	6.275.843	18%	16.768.021	8%	14.018.416	12%	25.108.703	1%	123.744.977	107.234.176	15%
TOPLANAN FONLAR -YP	44.060.078	22%	100.539.511	13%	8.845.985	39%	44.068.313	5%	34.215.489	27%	26.588.750	24%	258.318.126	221.572.539	17%
TOPLANAN FONLAR -TOPLAM	61.705.576	20%	144.468.007	18%	15.121.828	29%	60.836.334	6%	48.233.905	22%	51.697.453	11%	382.063.103	328.806.715	16%
KULLANDIRILAN FONLAR-TL	24.357.025	3%	52.361.696	-4%	10.944.152	8%	29.704.598	-11%	19.672.915	4%	32.267.471	6%	169.307.857	171.003.516	-1%
KULLANDIRILAN FONLAR-YP	23.696.674	26%	40.641.842	66%	4.199.375	23%	18.830.265	31%	16.119.636	54%	16.662.254	29%	120.150.046	84.588.888	42%
KULLANDIRILAN FONLAR-TOPLAM	48.053.699	13%	93.003.538	18%	15.143.527	11%	48.534.863	2%	35.792.551	22%	48.929.725	13%	289.457.903	255.592.404	13%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)	2.082.000	8%	2.755.000	3%	175.000	1%	2.763.000	4%	816.000	8%	1.735.000	47%	10.326.000	9.356.000	10%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT) / KULLANDIRILAN FONLAR	4,3%	-5%	3,0%	-12%	1,2%	-9%	5,7%	2%	2,3%	-11%	3,5%	30%	3,6%	3,7%	-3%
TOPLAM AKTİF	79.049.139	14%	177.626.340	17%	24.298.408	19%	86.366.761	6%	69.238.893	30%	67.373.327	12%	503.952.868	436.711.737	15%
ÖZKAYNAKLAR	4.090.553	1%	8.898.253	11%	1.572.466	658%	5.736.828	4%	7.804.885	63%	3.894.262	4%	31.997.247	26.274.832	22%
NET KÂR**	13.071	-79%	1.029.819	37%	19.678	103%	237.497	-41%	502.601	78%	187.350	35%	1.990.016	1.651.168	21%
PERSONEL SAYISI	3.316	-2%	6.071	1%	1.021	25%	3.657	-2%	1.772	8%	1.331	6%	17.168	16.838	2%
ŞUBE SAYISI	230	0%	440	1%	65	30%	316	-1%	119	3%	110	5%	1.280	1.254	2%

* Finansal Kiralama Alacakları ve Reeskontlar dahildir, sorunlu alacaklar hariçtir.

** Net Kar rakamı, geçen yılın aynı dönemine göre mukayese edilmiştir.

İslam İktisadı Bağlamında Merkez Bankası

- ▶ Merkez bankalarının en önemli önceliği fiyat istikrarı ve finansal istikrarın sağlanmasıdır.
- ▶ İslam ekonomisi bağlamında merkez bankalarına verilecek ilave görevler;
 - İslami finans mevzuat alt yapısının oluşturulması,
 - İslami para piyasasının kurulması,
 - Sosyal adaletin tesis edilmesi, gelir adaletsizliğinin giderilmesi,
- ▶ Konvansiyonel bankaların günlük, haftalık veya 15 günlük repo-ters repo yapma imkânları bulunmasına rağmen, İslami bankaların bu tür imkânları bulunmamaktadır.
- ▶ Son borç verme mercii işlevini görecekt İslami bir merkez bankasının kurulması gerekmektedir.

İslam Kalkınma Bankası (IDB)

- ▶ Aralık 1973'te Cidde'de kurulmuştur.
- ▶ Amacı Müslüman toplumların ekonomik kalkınmasını ve toplumsal ilerlemesini İslam hukukuna uygun olarak desteklemektir.
- ▶ **Temel misyonu;**
- ▶ Yoksulluğun ve fakirliğin azaltılması, halkın refah düzeyinin artırılması, sağlık hizmetinin geliştirilmesi, eğitimin teşvik edilmesi, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi ve kurumsal yönetimin geliştirilmesidir.

